

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת יתרו

"אנכי ה' אלקיך" - חשיבה בדרך התורה

א' - עשה רצונו כרצונך - 1 | ב' - עשה מחשבותיו כמחשבותיך - 3 | ג' - עשה תורתו תורתך - 5

שבהם נצטוונו, מה חייבים לעשות ומה אסור לעשות. אבל מהי "תורה"? האם היא אינה נכללת ב"מצוות"?

התשובה היא שאכן זה נכלל, אבל זהו ענף נפרד של עשייה. זוהי עשייה של השכל, של חינוך המחשבות לחשוב בדפוסים מסוימים. פירוש המילה 'תורה' הוא הוראה, ובאנגלית אנחנו מכנים את זה 'אידיאולוגיה' - חכמת המושגים והרעיונות. אבל לא סתם רעיונות. 'תורה' במובן של תורת ה' פירושה מחשבותיו של הקב"ה. הכוונה כאן היא שעלינו לעצב את דפוסי החשיבה שלנו על פי דפוסי החשיבה שלו יתברך. יש כאן אפוא מערכת עבודה נפרדת לחלוטין מכל מערכת העשייה. הנושא המדובר הוא להשתלם בלימוד דרכי החשיבה הנכונה.

תחום חדש

והנה, אין ספק שיהודי שהוא נאמן למה שצוותה אותו התורה לעשות, מקיים בכך את התורה. אם הוא עושה את מה שהוא צריך לעשות, הוא בר מעלה, ובוודאי שהוא צדיק. אנחנו אוהבים אותו. כל מי שמקיים את התורה הרי הוא צדיק, ובוודאי שחובה עלינו לאהוב אותו.

עם זאת, זהו רק חלק קטן מהסיפור. אותם יהודים שומרי תורה ומצוות שמעולם לא פיתחו השקפה תורנית, חסר להם חלק חשוב ממהותם של חיי תורה. חיי שמירת התורה והמצוות למעשה הינם דבר נפלא, ואיני בא להמעיט מערכם ח"ו, אבל רק מי שלומד לחשוב על פי השקפות התורה, ומקיים את התורה לא רק בגופו, אלא גם נשמתו, כח המחשבה שלו, שכלו - חושבים על פי התורה, רק זהו יהודי תורני.

וזוהו תחום חדש לחלוטין. אמנם זה לא באמת חדש, אלא זהו חלק מהתורה שניתנה לנו במעמד הר סיני, אבל הוא חדש עבור רוב בני האדם. אבל בין אם הוא חדש לנו ובין אם לא, עלינו ללמוד כיצד להירתם למשימה זו, כי זו היתה כוונת השי"ת בתתו את התורה לעמו. אחד ההיבטים החשובים ביותר בקבלת התורה היא זו: ללמוד כיצד לחשוב בדרכו של הקב"ה.

א' - עשה רצונו כרצונך

לחשוב בדרכו של ה'

נפתח בציטוט מהמשנה בפרקי אבות. זהו מאמר חז"ל שרובכם מכירים: "עשה רצונו כרצונך" (ב, ד).

והנה, מקובל לפרש שכוונת המשנה היא, שעלינו לעשות את רצון ה'. "עשה רצונו כרצונך" בכך שתקיים את מצוותיו; אם רצונו הוא שתקיים מצוותיו, אזי זה מה שעליך לעשות. אך למרות שהפירוש הנ"ל אינו שגוי, הוא אינו מספיק. יש במאמר הזה משהו מעבר לכך. הרבה מעבר.

מהו "עשה רצונו כרצונך"? הפירוש הוא, להפוך את רצון ה', את מחשבותיו, לרצון שלך. זה לא רק ענין של קיום מצוותיו, אלא של חשיבה כפי שהקב"ה חושב. זה מה שה' אלקינו דורש מאיתנו: לחשוב בדרכו; שהראש שלנו יחשוב על פי דפוס החשיבה שלו כביכול.

עשייה וחשיבה

נמצא שהנושא של "עשה רצונו כרצונך" דורש מאיתנו לא רק ללמוד את מה שמצופה מאיתנו לעשות. כמובן שמחויבים אנו ללמוד מה מוטל עלינו לעשות. התורה דורשת מאיתנו כל מיני דברים, וצריך לדעת ההלכה - מה מצווים אנו לעשות, ומה אסור לנו לעשות. האמת היא, שלימוד ההלכה הוא חלק גדול מעבודת ה'. יש יהודים רבים שאינם מודעים לעובדה שאפילו בחיי ה'למעשה' שלהם, בפעולות שהם עושים, הם טועים לרוב, ולכן לימוד ההלכה הינו דבר חשוב ביותר.

אולם מלבד לימוד ההלכה, נכלל בציווי הנ"ל חכמה רבה שהקב"ה מצפה מאיתנו ללמוד, דפוסי חשיבה שיהפכו את הדעות והערכים שלו, לדעות ולערכים שלנו.

מה בין 'תורה' למצוות?

זהו הביאור במה שאמרנו חז"ל: "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" (מכות כג, ב) - הקב"ה נתן לנו במתנה שני עניינים: תורה ומצוות. מה זה "מצוות" אנחנו יודעים - אלו הם ציוויים

הציווי הנסתר

למה אני אומר שזהו הדבר החשוב ביותר? כי זהו הציווי הראשון שאותו שמענו בהר סיני. הראשון מבין עשרת הדברות הינו: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". אלא שלכאורה זה לא נשמע כמו ציווי, אלא כמו קביעה, ותו לא. היכן המצוה? איפה בדיוק יש כאן ציווי?

והנה, נאמרו בזה כמה פירושים, אבל האופן החשוב ביותר להבין את הענין הינו מה שכתב הרמב"ם, שמוטל עלינו חובה "לידע ולהאמין" (פ"א מהלכות יסודי התורה ה"א, ספר המצוות מצוה א). הוי אומר: לדעת ולהאמין ש"אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ".

אלא שכאן נשאלת השאלה: האם מצוה זו לא היתה מיותרת לחלוטין עבור יוצאי מצרים? הלא היא נאמרה לאנשים שאכלו לחם מן השמים דבר יום ביומו, ראו כל הזמן את ענני הכבוד החופפים עליהם ואת עמוד האש בלילה, ועמדו למרגלות הר סיני ושמעו את קול ה' המדבר אליהם. האם על אנשים כאלה צריכים לצוות לידע ולהאמין בה'?

הרי מצוה זו לא ניתנה רק לדורות הבאים, אלא גם ליוצאי מצרים שעמדו שם, וראו ושמעו את הקולות. ה' הרי היה ממש שם! היתכן אפוא שכאשר ציווה אותם "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", כוונתו היתה רק ש"עליכם להאמין ב'?" איך הם בכלל יכלו שלא להאמין? הם הרי שמעו את קול ה' מדבר עמם!

הסודות מתגלים

מבינים אנו אפוא מכך, שכלול במצוה זו הרבה יותר. "אֲנֹכִי" פירושו: 'עליכם ללמוד להכיר אותי'. כמובן שהמובן הבסיסי של מצוה זו היא אמונה, לומר ולהאמין: "אני מאמין באמונה שלמה" שיש רק ה' אחד. אבל זהו רק השלב התחתון בסולמה של מצוה זו.

לדעת את ה' פירושו **להכיר אותו היטב**, לדעת מה הוא חושב על כל ענין. "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" פירושו: 'עליך להכיר את הלך מחשבותי, ולעצב את מחשבותיך בהתאם'. 'אנכי' פירושו 'אני הוא המודל שלך איך ומה לחשוב'. כך הקב"ה רוצה שנקיים מצוה זו. זהו ציווי לחשוב.

אכן, האמת חייבת להאמר, שבלתי אפשרי לדעת מה הקב"ה חושב. 'דעתו של ה' - אם ניתן בכלל להתבטא במילה כזו - היא הרבה מעבר ליכולת התפיסה של השכל האנושי. "כִּי לֹא מִחְשְׁבוֹתַי מִחְשְׁבוֹתֶיכֶם" (ישעיה נה, ח) אומר השי"ת. יהיה זה מגוחך עבור בשר ודם לשאוף לדעת את מחשבותיו של הקב"ה. מי אנחנו שבכלל נחשוב שאנחנו מסוגלים לחשוב את מחשבותיו?

אבל כן, אנחנו יכולים! וזאת משום **שמה שהוא רוצה שנדע אודות מחשבותיו, זה מה שהוא כתב בתורתו**. מבחינתנו, התורה היא מחשבותיו של הקב"ה. ואנחנו מתייאשים מראש מלנסות לדעת את מחשבותיו של השי"ת יותר ממה שניתן לשאוב מהתורה הקדושה; לעולם לא יוכל אדם לגלות אודות השכל האלקי כביכול, מעבר למה שהוא גילה לנו בתורתו.

תלמוד תורה כנגד כולם

אבל העובדה שאנחנו יכולים לפתוח את התורה ולגלות מה הן מחשבותיו של השי"ת אינה רק דבר מעניין ואפוף-מסתורין. "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" פירושו שאנחנו **מצויים** לעשות כן: 'אני מצוה עליכם ללמוד אותי ולדעת אותי באמצעות ידיעת מחשבותי' אומר ה'.

יסוד זה, שהתורה היא מחשבותיו של הקב"ה, וכי היא חושפת אותנו לדעתו, מאירה באור חדש לא רק את גודל חשיבותם של כל יסודות התורה הגדולים - תכף ניגע בזה; יש אלפי אלפים כאלה - אלא את גודל מעלת לימוד התורה בכלל. כי כעת אנו מבינים שמצות תלמוד תורה אינה רק ללמוד גרידא, אלא היא מהווה הזדמנות ללמוד מתוך הספר אשר אוצר בתוכו את המחשבות הנשגבות ביותר שיכול אדם להשיג.

ולכן אמרו חכמינו ז"ל: "ותלמוד תורה כנגד כולם" (פאה א, א) - כולם מכירים את המאמר הזה, אבל רבים אינם מבינים אותו. מדוע באמת תלמוד תורה הוא כנגד כולם? למה שהלימוד יהיה חשוב כל כך? האם לא המעשה הוא העיקר?

לרומם את שכלנו

התשובה היא, שאין לך עשייה גדולה יותר מלימוד התורה. זוהי אחת מהמצוות החשובות ביותר, משום שהיא משנה את האדם. הן אמנם שכל מצוה משנה את האדם, וכמאמר הפסוק: "וְעֲשִׂיתֶם אֵת כָּל מִצְוֹתַי וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים" (במדבר טו, מ) - כל מצוה מקדשת את האדם, אולם מצות תלמוד תורה מקנה לאדם ראש חדש. וכאשר שכלו של האדם מתהפך לשכל של תורה, הרי שזוהי הקדושה הגדולה ביותר, השלמות הגדולה ביותר.

כשאדם מכניס אל תוך ראשו את מחשבותיו של הבורא עולם, בזה הוא משנה את עצמו בצורה שאין למעלה הימנה. וזה מה שקורה על ידי תלמוד תורה, ולכן היא כנגד כולם, כי היא משנה את הראש של האדם, והופכת אותו לראש שחושב כמו הקב"ה.

כשאתה לומד יבמות או גיטין, אתה חושב את מחשבותיו של הקב"ה. כשאתה לומד בבא קמא, ארבעה אבות נזיקין, אתה חושב את מחשבותיו של הקב"ה. לפי מחשבותיו של השי"ת, נחוץ שיהודי יימנע מלהזיק את ממון חברו. וכך, כשאתה נכנס לדוגמא לבית הכנסת, אתה חושב על כך שעליך להיזהר בממון בית הכנסת. אתה רוצה לפתוח חלון? היזהר שלא להפעיל לחץ על השמשה, שלא תישבר. אם תשבור את החלון אתה תהיה מזיק, ותהיה חייב לשלם עליו. הקב"ה לא רוצה שתהיה מזיק.

וכך, בעודך פותח את החלון, אתה חושב מחשבות של תורה, על כך שעליך להימנע מלהזיק את ממון הזולת. כמה גדול הוא הדבר הזה! אתה חושב כפי שהקב"ה חושב!

פרטי פרטים של מחשבת ה'

אבל הדבר נכון לא רק בפן הכללי כמו בדוגמא הנ"ל. כידוע, מי שאף פעם אינו לומד תורה, אינו יודע להעריך את הדגש העצום שניתן לבירור הפרטים הקטנים, אבל מי שזוכה ללמוד תורה, יודע שכך הם פני הדברים. במהלך לימוד הסוגיא בעיון, מדהים להיווכח כמה תשומת לב מוקדשת לפרטים הקטנים ביותר; כמה זמן מקדישים לסברות ולהבנה המדויקת של פרטי הפרטים.

כמובן שיש את הלצים, את עמי הארצות שטוענים שמדובר ב"עיסוק קטנוני". הם בזים לפרטי הפרטים שתלמידי החכמים עוסקים בליבונם. "נו, מה זה כבר משנה?" הם אומרים. "מדובר בדברים קטנים. בסך הכל אתם עוסקים בחילוקים של חוט השערה".

אבל מה שנראה בעיניו של האדם הנבער כשערה בעלמא, בעיני המדען הוא מפעל עצום. "מה פירוש 'בסך הכל' אתה יודע מה זה חוט השערה? בשערות טמונה חכמה אדירה!" בשערה אחת יש כמה וכמה חלקים; יש את הליבה ('מדולה'), את ה'קורטקס' ואת ה'קוטיקולה'. ומה עם כל השכבות? שכבת ה'אקסלי', שכבת ה'הל' ושכבת ה'היליין'. וכל זה רק לגבי ההבנה השטחית של הדברים. התא הוא קטן יותר משערה, וכיום מנסה המדע לפצל תאים. מפצלים לא רק את התא, אלא את חלקיקי התא.

אבל פיצול תאים הוא כאין וכאפס לעומת 'פיצול שערות' בלימוד התורה. ככל שהאדם לומד יותר ועוסק בפרטים רבים יותר, כך הוא חושב את פרטי מחשבותיו של השי"ת. גם הפרטים המופשטים ביותר, הדקויות העדינות ביותר, הינם מחשבותיו של ה'. ומפני שהקב"ה הוא כל כך גדול, אזי כל מחשבה שלו הינה בעלת חשיבות אינסופית; הפרט הזעיר ביותר אינו זעיר, כי הוא חלק ממחשבות ה'. אין להביט על קטנותו של הפרט - אלא על גדולתו של החושב!

וזוהי המצוה של "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ". "חישבו בדרך שאני חושב", אומר השי"ת. "זוהי הדרך הטובה ביותר לדעת אותי, על ידי שתמלא את ראשך במחשבות שלי".

ב' - עשה מחשבותיו כמחשבותיך

אידיאולוגיה של הבורא

כמובן שהדברים נכונים לא רק ביחס לפרטים, ל'לומדות' של הגמרא, אלא לכל התורה כולה, לכל האידיאולוגיה של התורה שעל פיה צריכים אנו ללמוד לחשוב. רוצה לדעת על מה ה' חושב, ומה הוא רוצה שאנחנו נחשוב? פתח את החומש: "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א, א) - זהו הדבר הראשון שעליו הוא יתברך רוצה שנחשוב: שהוא ברא את העולם יש מאין.

זאת אומרת שעלינו לקנות את המבט הזה - שכל מה שאנחנו רואים בעולם הוא דבר ה'. מביטים השמימה -

רואים "לְעֹלָם ה' יִבְרָךְ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם" (תהילים קיט, פט). מסתכלים למטה לאדמה - זה דבר ה'. וכל מה שבין לבין, הכל הוא "כִּי הוּא אֶמַר וַיְהִי" - הקב"ה מצווה על הבריאה בכל רגע ורגע להמשיך להתקיים. הוא מהווה את הבריאה כולה, יש מאין, בכל רגע ורגע, ואילו היה מפסיק את ציוויו, העולם כולו היה נעלם לאין, להעדר. הבריאה כולה אינה אלא דבר ה'! מבט כזה על העולם - זהו חשיבה של מחשבות הבורא.

מעבר לעובדות

לכן כתב הקב"ה את הפסוק הזה בתורתו. "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים" אינה רק עובדה, זו אינה פיסת מידע בעלמא, סיפור הדברים כהווייתם, אלא זה מהווה הצצה כביכול, אל תוך מחשבותיו של הקב"ה. "על זה אני חושב", אומר ה'. "שאין בעולם כל מציאות מלבד רצוני. וְאֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" פירושו שאני רוצה שזה יהיה גם המבט שלכם על העולם".

והנה, הזכרתי את הדוגמא של המחשבה הזאת, משום שהיא הראשונה בתורה. אבל למעשה, אין סוף למחשבות שאותן מוטל עלינו להחזיר אל שכלנו. זוהי משימה גדולה, ואל לנו לדחותה. עלינו להזדרז ולהתחיל בתהליך שינוי דפוס החשיבה שלנו.

שלא תבינו אותי לא נכון. זה דורש מאמץ, אבל המאמץ בהחלט שווה את זה. אולי לא כולם יודעים, אבל מי שלומד לחשוב בדרכו של הקב"ה, מתחיל להפיק מהחיים את מירב ההנאה הקיימת בהם. כי בתחילת התורה, הקב"ה קבע את הקביעה הבאה: "וַיֵּבֶר אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וַיְהִי טוֹב מְאֹד". הקב"ה אמר שהכל טוב מאוד!

הכל טוב מאוד!

אלא שצריך להבין: מה הקב"ה בא לבטא כאן? נניח ובחור ישיבה כותב 'חבורה', האם הוא יכתוב בסופו: "לדעתי זוהי חבורה טובה מאוד"? מדוע אם כן כתב השי"ת בתורתו שהעולם הוא טוב מאוד? התשובה היא, שהוא רוצה שאנחנו נדע זאת. הוא רוצה שנדע מה הוא חושב, כדי שנחשוב גם אנו, יחד איתו, ש"כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה - וַיְהִי טוֹב מְאֹד!"

על מה מדובר בפסוק? על העולם הבא? לא! מדובר שם על: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים", "תִּדְּשָׂא הָאָרֶץ", "תוֹצֵא הָאָרֶץ", על הבריאה כולה: צמחים, חיות, דגים, ציפורים - הכל טוב מאוד. לא רק 'טוב', אלא 'טוב מאוד'!

צאו החוצה והביטו השמימה אל השמים המעוננים. אה! עננים! טוב מאוד! עננים אלו מלאים בכל טוב. הם מכילים תותי שדה, דובדבנים, אגסים, אפרסקים ואננס; וגם לחם - לחם חיטה, שיבולת שועל ושיפון; כל הדברים הטובים נמצאים בתוך העננים הללו.

העצים הם טוב מאוד והציפורים הם טוב מאוד. וכך גם הסנאים והרוחות ובני האדם והשמש והבטון - הכל טוב מאוד! גודלו של הטוב הוא כגודלו של העולם. מי שילמד לחשוב בדרך החשיבה של השי"ת - לעולם לא יצטער על כך; הוא יהיה אדם מאושר תמיד, כי כל מה שהוא רואה - זה טוב.

בטחון עצמי

והוא יחשוב גם על עצמו כ"טוב מאוד"! טוב עוד יותר משאר חלקי הבריאה. מי שילמד לחשוב בדרך החשיבה האלקית, לא יצטרך סיוע בנושא של הערכה עצמית. מדוע? כי מתוך התורה הוא יגיע להכרה בגדולת עצמו.

"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשִׁמַת חַיִּים" (בראשית ב, ז). מה המשמעות שה' נפח נשמת חיים באפו של האדם? ביטוי זה אינו מופיע בבריאתם של שאר חלקי הבריאה. אצל בעלי החיים כתוב שהוא "ברא" אותם, וכך כך בבריאת העצים, ואילו רק בבריאת האדם נאמר שהוא נפח בו נשמת חיים. מדוע?

והתשובה היא ש"מאן דנפח מדיליה נפח" (זוהר הק') - מי שנופח אל תוך איזה דבר, נופח מתוך עצמו. הרי אומר, שכאשר הקב"ה נפח אל האדם את נשמתו, הוא נפח בו משהו מעצמו.

גדלות האדם

והנה, מי שירצה להבין את הענין אל נכון ייאלץ לשאול אנשים גדולים ממני, אך אין ספק שהכוונה היא גם כפשוטו: ה' נפח מתוך עצמו. ולימדונו הקדמונים שאם לוקחים אינסופיות ומנסים לפרוס אותו לחלקים, כל חלק גם הוא אינסופי, כי אם החלקים הינם מוגבלים, לא יתכן שכאשר מחברים אותם זה לזה מקבלים אינסופיות. נמצא שכאשר הקב"ה נפח אל האדם "מדיליה" - חלק מעצמו, פירושו של דבר הוא שהוא נפח אל האדם גדלות אינסופית. כי כפי שהקב"ה הוא אינסופי, כך גם הגדלות המוטבעת בתוך נשמתו של כל אדם ואדם היא אינסופית. גדלות האדם היא גדולה יותר מכפי שאנחנו מסוגלים לשער!

והנה, הדברים עשויים להשמע כלשון מליצית, אבל הלא אנחנו מצויים ללמוד את התורה, וכך בדיוק התורה מלמדת אותנו: האדם מכיל מידה אינסופית של גדלות, שמקורה במי שגדולתו היא אינסופית!

ולמה זה נכתב בתורה? כדי שנדע זאת ונחשוב כך. כך צריך להיות המבט שלנו כלפי המין האנושי, כעל 'גורד שחקים' של גדלות - וכפי שהקב"ה מביט עליה.

חובתם של בני התורה

והנה, אני יכול לומר בבטחון, שרבים מבני התורה - אני מדבר על אנשים מן השורה, כי לגבם אין בכלל שאלה, אבל גם רבים מבני התורה - מעולם לא הפכו את המחשבה התורנית הזאת לחלק מדפוס חשיבתם. למדנו את הדברים בילדותנו, ואנחנו נשארים עם ההבנה הילדותית הזו למשך כל חיינו. אך האם הדברים הופכים לחלק מדפוס החשיבה שלנו? לא.

אולם הציווי של "אֲנֹכִי" מורה לנו שהדברים חייבים להפוך לדפוס החשיבה שלנו. ככל שאנחנו הולכים וגדלים, עלינו לשלוף מפעם לפעם את הידיעות הללו מתוך מרתפי הדעת, ולשנן אותם שוב. ולא רק כמחשבה חולפת, אלא עלינו

להקדיש לכך זמן, עד שהדבר הופך לחלק מדפוס החשיבה שלנו.

והנה, אם זוהי מעלת האדם בכלליותו, כולל הגוי המקסיקני והאיטלקי - מה נאמר על יהודי? היהודי הוא גורד שחקים הבנוי על גבי גורד שחקים. כיצד עלינו להביט על אחינו בני ישראל? על פי מחשבותיו של הקב"ה: "כֹּה אָמַר ה' בְּנֵי בְכֹרֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות ד, כב). המילה ב-כ-ר קשורה למילה ב-ח-ר; הרי אומר, "בכור" פירושו "הנבחר, הראשון במעלה". 'אתם האומה המובחרת אצלי, הראשונה במעלה מבין אומות העולם' אומר השי"ת.

איזו קביעה רועמת מתוך מחשבותיו של השי"ת! וזאת אומרת שמכאן והלאה, מחשבה זו צריכה לרעום אף בשכלנו. איני אומר שצריך לעמוד על הגג ולזעוק את זה בקול גדול; כמובן שרעם שכזה אינו מוצא חן בעיני אומות העולם. אבל מה לעשות? מחשבה זו צריכה להדהד לכל הפחות בתוך שכלנו. אנחנו מצויים לחשוב בהתאם לקווי המחשבה שהקב"ה גילה לנו.

ראש חדש

קבלת התורה אינה מסתכמת בקבלה לקיים דינים, קבלה להיות אדם שעושה, אלא היא כוללת קבלת צורת חשיבה חדשה, לקנות ראש חדש. בהר סיני קיבלו ישראל על עצמם להפסיק להשתמש בראש משל עצמם, ולחשוב רק כפי שהקב"ה רוצה שיחשבו. המשמעות של התורה היא לוותר על הראש העצמי שלי, ולהחליף אותו בשכל האלקי.

כמובן שאנשי השכל יתקוממו למשמע הדברים: "מה הוא אמר?! שנפסיק להפעיל את הראש שלנו?!"

בוודאי שלא! אנחנו רוצים שתפעילו את הראש שלכם; אבל רק עבור מחשבות אמת. כי מה קורה למי שרוצה להיות בעל "ראש פתוח"? הוא מאפשר לכל מה שהוא שומע לחדור לראשו. ומה התוצאה? בראשו מצטברים כל מיני מי שופכין. ראשו מתמלא בכל מיני זבל; כעת הראש הופך למזבלה.

אך מי שסוגר את ראשו, ופותח אותו רק עבור מחשבות ה', אין לך ראש פתוח יותר מזה. הדבר דומה לכספת בבנק, שהינו מקום סגור ומסוגר. אין שם דבר מלבד זהב, כסף, וחפיסות של "ירוקים". מלבד אלו - לא ניתן למצוא שם דבר - וזה מה שהופך אותו למקום בעל ערך רב כל כך. מי שמחפש מקום "פתוח" מוזמן לצאת מסניף הבנק, לעצור בפינת הרחוב, ולהשפיל את מבטו אל תעלת הביוט. הרי לך "מקום פתוח". שם תוכל למצוא הכל! איזה מביניהם הוא מקום חשוב יותר? ערכו של מי רב יותר?

'עצמאות' מזויפת

אני חייב לומר לכם משהו: אל תלכו שולל אחרי הדימיון, כביכול אתם בעלי חשיבה עצמאית. אח! דעו לכם שמי שאינו חושב על פי קווי התורה, כל יחשוב שהוא חושב באופן עצמאי. האדם אף פעם אינו עצמאי בדרך החשיבה שלו. או שחושבים מחשבות של תורה, דעות של תורה, או שחושבים

ג' - עשה תורתו תורתך

ראש של תורה

והנה, ככל שהאדם מרבה לחנך את עצמו לחשוב על פי דפוסי החשיבה של התורה, כך ראשו הולך ומתעצב כראש של תורה. לא רק שהוא חושב מחשבות של תורה, אלא שמחשבות אלו הופכות למחשבותיו שלו.

זה מה שמתאר דוד המלך בתחילת ספר תהילים. הפסוק משבח את מי ש"בְּתוֹרַת ה' חָפְצוֹ" - אדם, שמה שמעניין אותו הוא: מה הם מחשבותיו של השי"ת. ואז ממשיך הפסוק ואומר: "וּבְתוֹרָתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה". מתחילה התורה מכונה "תורת ה'", ולבסוף היא מכונה "תורתו" - התורה שלו.

מסבירה הגמרא (ע"ז יט, א): "בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו". פירוש, בתחילה, התורה היא ענין של הקב"ה. כשהוא שומע מה אומר הפסוק, מה אומרת הגמרא, היחס הוא: בסדר, כך אומרת הגמרא. כמוכן שאני יהודי נאמן, ובוודאי שאני אלמד את דברי הגמרא. אני מוכן לעשות לה' טובה ולחשוב בהתאם לדפוס החשיבה שלו. אבל עדיין מדובר ב"תורת ה'" - אלא שאני מוכן לקיים את התורה הזו.

אך מה קורה בעקבות כך? כעבור זמן, התורה מתחילה להפוך ל"תורתו", לתורה שלו; כלומר, ככה הוא באמת מרגיש. ככל שהוא מרבה לחשוב על ערכי התורה ודעות התורה, כך הם הופכים לערכים ולדעות שלו. מחשבותיו של השי"ת נספגות באדם במידה כל כך רבה, עד שהן הופכות למחשבותיו שלו.

תורה דיליה

הוא מביט סביבו, וכבר לא רואה עננים ועצים - כל מה שהוא רואה זה דבר ה'. ולא זו בלבד, אלא שהכל הוא טוב מאוד! - הוא מרגיש שהעולם הוא באמת טוב מאוד! בכל אדם באמת קיים פוטנציאל אינסופי, וכל יהודי הוא באמת בנו בכורו של ה'. כל השקפות התורה הופכות להשקפותיו שלו.

זהו המובן האמיתי של "עשה רצונו כרצונך" - להפוך את הראש להיות כמו הראש של ה'. לחשוב על פי רצון ה', עד שזה הופך לרצון שלך באמת. ולא רק מבחינה שכלית, אלא מעבר לכך - מה שה' רוצה, זה מה שאתה באמת רוצה! מה שהוא אוהב - אתה אוהב, ואת מה שהוא אינו אוהב - אתה אינך אוהב.

דוד המלך מתאר אדם ש"נִבְּחָה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֵת יִרְאֵי ה' יִכְבֵּד" (תהילים טו, ד). "נִבְּחָה" פירושו מה שבזוי בעיני ה' - וכפי שגילה לנו בתורתו: 'אני בז לענין הזה והזה, אני לא אוהב את זה', "בְּעֵינָיו נִמְאָס" - האיש הזה לומד לחשוב בדרכי ה', ומרגיל את עצמו למאוס בענין ההוא.

על פי הדעות של העיר ניו יורק, של תעשיית הבידור, של הרחוב. המוח אינו וואקום - זה או זה או זה.

כך שכל מי שטוען: "איך אוכל לוותר על החשיבה העצמית שלי ולקבל את דרך החשיבה של התורה?" למעשה אומר: "אני מעדיף להישאר עם מה שעיתון ה'ניו יורק פוסט' מלמד אותי". ואם הבחירה היא בין שני אלו - היא לא אמורה להיות קשה.

מצפון שכזה...

"ובכן", הוא טוען, "אני מקשיב לקול המצפון שלי". כך טוען אותו איש-זכויות-האדם - שאיני רוצה לנקוב בשמו במקום זה - בעיתון ה'ניו יורק טיימס', במכתב ארוך שפרסם שם. "איני זקוק לתורה", הוא טוען, "כי אני פועל על פי המצפון. בכוחו של המצפון לבד להנחות אותי בדרך הנכונה".

אך נשאל נא אותו: "איזה מצפון הנחה את היטלר ימ"ש? אם די במצפון לבד - הרי גם היטלר פעל על פי מצפונו כשרצח ששה מיליון אנשים חפים מפשע. ומה עם כל הפושעים שרוצחים וחומסים? גם הם פועלים על פי המצפון. כיצד אפוא תוכל לסמוך על מצפונך?"

אז תשכחו מהטענה הזו. מי שחושב שהוא פועל על פי מצפונו, מרמה את עצמו. אתה פועל על פי הרעיונות שמועברים אליך על ידי איזה חסר-דעת שחיבר ספר או שכותב טור בעיתון. אתה חושב על פי דפוסי הרחוב, ומשלה את עצמך שמדובר במצפון.

בחירה לא קשה

דרך החשיבה היחידה היא דרך התורה. אחרת, זה לא ראש אלא ביוב. מי שאינו חושב בהתאם למחשבות ה', אין לו בראשו "יְהִי טוֹב מֵאֲדָם". אדם כזה הוא נרגן, כזה שמתלונן על כל דבר: חם מדי וקר מדי וגשום מדי. הדבר הזה לא טוב והענין ההוא לא טוב. אין "בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים". גם אם הוא אומר את המילים ומשלם מס שפתיים, הוא אינו רואה את דבר ה' בכל מקום שאליו הוא מסתכל. בסך הכל מדובר בעננים ושמש ובני אדם, וזהו; בסך הכל גשמיות. "וַיִּפְחַח בְּאַפִּי? מִמֶּשׁ לֹא! זֶה אֲפִילוֹ לֹא עוֹלָה עַל קֶצֶה דַּעְתּוֹ. "בְּנִי בְּכִי יִשְׂרָאֵל?" לחשוב כך כשרואים יהודי? שכח מזה!"

כל המחשבות של השי"ת נדחקות החוצה על ידי מחשבות הרחוב. או שיש לנו בראש את ראש העיר לינדזי, 'סיטי קולג' ואבולוציה, או שיש לנו בראש את הקב"ה. או שיש לנו ראש של טלוויזיה, או ראש של תורה; זה אחד או השני. "או שתחשבו כמוני", אומר השי"ת, "או שראשכם יהפוך לביוב". ונדמה כי הבחירה לא אמורה להיות קשה במיוחד...

1. ג'ון לינדזי, ראש עיריית ניו יורק בין השנים תשכ"ו-תשל"ג, ליברל ידוע אשר תרם רבות להידרדרות המוסרית והערכית בעיר.

שקץ הוא לכם

ניקח לדוגמא מאכלי טרפות; שרצי הים, למשל. יהודי שמתחיל ללמוד את ענין הכשרות במובן שהקב"ה מצייר זאת בתורתו - שגופו של היהודי הוא משכן - אזי הוא מתחיל להרגיש שאכילת מאכל שאינו כשר הוא חילול הקודש. מלבד החטא שבדבר, חוץ מעונשי הגיהנם, יהודי שזוכה להפנים שגופו הוא משכן, זוכה לבהירות גדולה בהרבה. "שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם" (ויקרא יא, יב, כ, כג) - הדבר צריך להפוך למשוקץ בעינינו. זה מעורר אצלו בחילה. עצם הרעיון של הכנסת שרץ אל תוך גוף קדוש הוא מחוץ לכלל שאלה.

אך מי שלא למד תורה, אזי בעוברו על יד חנות של "פירות ים", הוא מביט על החלזונות הנמכרים שם ומפטיר: "טוב, אנחנו לא אוכלים חלזונות. יהודים לא אוכלים את זה". וזהו. אבל אין לו כל התנגדות לחלזונות. יש אפילו למדנים שיודעים לומר: "חז"ל הרי אומרים (תורת כהנים, הובא ברש"י ויקרא כ, כו): שאדם צריך לרצות לאכול חלזונות, ולהימנע מאכילתם רק משום שהתורה אוסרת זאת". אך הם טועים בהבנת דברי חז"ל. כוונת חז"ל היא, שאדם צריך לומר שהוא היה רוצה לאכול חלזונות, אבל הוא למד בחומש שחלזונות זה דבר דוחה ומאוס. וכך לומדים לחשוב בהתאם לדרך התורה.

בזים לתאוות אסורות

כמו כן, כל קשר בין איש לאשה שאינו כשר על פי התורה - מאוס בעיניו. הקב"ה שונא זימה, ו"אֲנָכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" מלמד אותנו שגם אנחנו צריכים לשנוא זאת.

אומות העולם מאדירים את הזנות והופכים אותה לאידיאל. הספרות של הגויים עוסקת אך ורק בנושא הזה. הם פועלים רק מכח הרעיונות שלהם, והם אינם מחויבים לשום סולם ערכים. אמנם הם משלמים מס שפתיים, וטוענים שהם פועלים על פי ערכים כאלו ואחרים, אבל למעשה זה לא נכון. ואילו עם ישראל, בשעה שקיבל את התורה - הפך לאומה קדושה, כי שעבדנו את ראשינו להשי"ת. מני אותו יום והלאה, מה שטהור וישר בעיני ה' - זה מה שמקובל עלינו. מה שהוא מטמא - טמא, וטומאה כתובה בעריות (יבמות יא, א).

אצל עם הארץ לעומת זאת, זה לא דוקא כך; אמנם הוא משתדל להתרחק מענין זה משום שזה אסור, אבל למעשה, הענין די קוסם לו. אך יהודי שלמד תורה יודע שאין שום קסם בדבר שהוא אסור על פי התורה. עבור יהודי שחושב על פי התורה, הדבר הזה הוא באמת מסריח.

חוש הריח של רבי עקיבא

הבה אספר לכם סיפור שמסופר על ידי חכמינו ז"ל (אבות דרבי נתן טז, ב). רבי עקיבא נסע פעם למלכות מסוימת, ומכיון שהוא היה אדם חשוב, המלך אירח אותו במקום מיוחד במינו. אל המקום הגיעו שתי נשים, ורבי עקיבא החל לרקוק. הוא כמעט הקיא למראה הנשים הללו.

באו הנשים בפני המלך וטענו: "איזה מין אדם הוא זה?" למחרת בבוקר שאל המלך את רבי עקיבא: "מה בדיוק היה שם? מה היתה הבעיה?" "מה אעשה?" אמר רבי עקיבא. "ריחן היה כמו של פגר של חולדה".

תארו לעצמכם פגר של חולדה המוטל ברחוב במשך שבוע שלם, תחת השמש הלוהטת של תקופת תמוז. אין ספק שתהיו מוכנים לבצע עיקוף משמעותי כדי לא לעבור על יד הדבר המאוס הזה. רבי עקיבא חינך את עצמו במשך כל ימי חייו, שמה שאינו על פי התורה - הוא מסריח. הוא תרגל את זה בכל פעם שעבר על יד חולדה מתה. הוא חשב לעצמו: "זה היינו הך! זה היינו הך!" הוא חנך את עצמו, ובכך קנה מבט של תורה. זה נקרא "נִבְּזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס".

לאהוב את האהובים

וכאן מסיים הפסוק: "וְאֵת יִרְאֵי ה' יִכָּבֵד", ומבארים חכמינו ז"ל ש"זה יהושפט מלך יהודה שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי רבי, מרי מרי" (מכות כד, ט).

יושב לו יהושפט המלך על כסא המלכות, וכשהוא רואה תלמיד חכם, הוא ניגש אליו, ומחבק ומנשק אותו! היתכן?! שהמלך ינהג כן כלפי אדם מן השורה?

התשובה היא שהתלמיד חכם הזה הוא 'אדם מן השורה' רק בעיניו של מי שראשו ריק מהשקפות התורה, אך מי שעשה את רצון ה' כרצונו, אוהב את התלמיד חכם ה'ירגיל' הזה. "ה' אֹהֵב צְדִיקִים" (תהילים קמו, ח) - הוא אוהב אותם למרות שהוא אינו מפיק מהם כל תועלת. מדוע הוא אוהב אותם? "כִּי צְדִיק ה' צְדָקוֹת אֶהְבֶּה" (שם יא, ז). ה' הוא צדיק, ולכן הוא אוהב את הצדקות מצד עצמה, ללא כל סיבה נוספת. ה' אוהב אנשים שלומדים את תורתו, ולכן אהב יהושפט המלך את התלמיד חכם הזה. יהושפט אהב אותו משום שהוא למד לאמץ לעצמו את דפוס המחשבה של הקב"ה.

כך אמר פעם אב"י: "תיתי לי" - פירוש, אם מגיע לי שכר על משהו, זהו על כך "דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן" (שבת קיח, ב) - כשאני רואה בן תורה שמסיים מסכת, אני עורך סעודה לכבוד ההישג הגדול.

לא מדובר כאן על מסכת שאב"י עצמו סיים, אלא הוא שמח על כך שמישהו אחר סיים מסכת. כמובן שאם אתה הוא זה שסיימת את המסכת, יש לך סיבה עוד יותר גדולה לשמוח. אבל תחשבו על יהודי ששמח על כך שאדם אחר, עמו אין לו שום קשר, הגיע להישג כלשהו בתורתו. ההישג הזה אינו שייך לי, אבל אני כל כך שמח בו, שאני מוציא כסף מכיסי ומממן סעודה לכבודו! אדם ששמח כל כך מעצם הראיה של מעשה גדול, כפי שזה משמח את הקב"ה; הוא זה שאימץ לעצמו את דרכי החשיבה של השי"ת.

בואו נהיה מעשיים

הודיה על התורה

הראשון מבין עשרת הדברות שקיבלנו בהר סיני נראה כביכול כמו קביעה ולא כמו מצוה: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", אך באמת זוהי מצוה להידמות לבורא יתברך בכך שנביט על העולם ועל ענייניו, באופן שהתווה לנו השי"ת בתורתו. בכל יום השבוע, לפני ברכת התורה, נקדיש בלי נדר שלושים שניות כדי לתכנן את רגש ההודיה שאותו עלינו לחוש באומרנו את ברכות התורה: רגש של הודיה על התורה, שנותנת לנו את ההזדמנות לישר קו עם המחשבות הנשגבות ביותר השייכות עבור בן אנוש - מחשבותיו של הבורא יתברך.

שאלה:

הגמרא (עירובין פו, א) מספרת שרבי נהג לכבד עשירים. ונשאלת השאלה, מדוע ראויים העשירים לכבוד? מה בכך שיש להם ממון רב?

תשובה:

אשאל אותך שאלה נוספת: מדוע אתה נוהג כבוד בגמרא? הלא מדובר בנייר בעלמא.

התשובה היא, שהנייר הזה מלא בתוכן נשגב; הגמרא מלאה בתוכן נשגב.

העשיר הוא אדם בעל ערך. כשהוא נותן מעשר, הוא נותן כסף רב. מדובר באישיות חשובה ביותר. עשיר צריך לתרום יותר מכל אחד אחר - בימיו של רבי, העשירים חויבו לתת, ולא היתה להם אפשרות אחרת. נמצא אפוא שכל עשיר היה כלי של חסד, כלי של עבודת ה'.

ולא אכפת לנו מה הוא כיוון כשהוא הרוויח את כספו. יתכן שאת דרכו לעולם העשירות הוא עשה ללא כוונה לשם שמים, אך העובדה היא שכרגע הוא משמש כלי לעבודת ה'. למי אכפת אפוא מה הוא התכוון? נכון לעכשיו הוא כלי. ראו כמה עניים מתפרנסים על ידו!

לכן רבי כיבד אותם, כפי שמכבדים ספרי קודש. הספר אינו אלא דף נייר. עם זאת, הנייר הזה יקר בעינינו, ואנחנו עושים בו שימוש. ולכן עשירים, עשירים יהודיים - ואני מדבר כעת על יהודים שומרי תורה ומצוות, שכספם משמש רק למען מטרות טובות - אין כל ספק שהקב"ה לקח אותם ועשה מהם כלים.

אולי היתה איזו זכות שבעבורה זכו לעשירות - לא אוכל לומר לכם. אך אין כל ספק שעצם העובדה שהם כלים להחזקת התורה ולהחזקת עניים, די בה כדי שהם יהיו ראויים לכבוד.

אהבת הצדיק הנסתר

נניח שאתה רואה יהודי צדיק ההולך בצד השני של הרחוב. לא מדובר בצדיק שהוא ראש ישיבה, וגם לא אדמו"ר צדיק עם חסידים רבים, אלא ביהודי טוב ונעים. אבל אתה יודע שמדובר ביהודי צדיק. ולכן אתה מעורר בליבך הערצה מסוימת לאיש, וחושב: "הקב"ה מחשיב את היהודי הזה לאדם מיוחד ביותר, ולכן גם אני מחשיב אותו כך".

או לחילופין, כשרואים אשה הדוחפת עגלת תינוק שבתוכה יושבים שני תינוקות, ועוד ארבעה ילדים אווזים בצידה. אז במקום לחלוף על פניה כמו גולם, אפשר להתפעל ממראה זה. היא מגדלת משפחה עתידית של בני תורה, של עובדי ה', וזה ראוי להערצה. צריך להביט עליה כעל נסיכה.

אמנם יש לה ולמשפחתה מראה פשוט, ובמבט של גויים אין כלל ממה להתפעל ממראה כזה. היא עסוקה וטרודה; גידול משפחה הוא משא רציני, כך שמחשבותיה תפוסות; אולי היא גם לחוצה. אבל אנחנו לא מסתכלים על החיצוניות. בעינינו, אין לה כל משמעות. אנחנו רואים את מה שמתחולל כאן! תשוקתו של הקב"ה היא שעם ישראל יפרה וירבה, וכל מי שנוטל חלק במשימה הנפלאה הזו, צריך לעורר אצלנו הערצה.

ארזי הלבנון

"עתידים בחורי ישראל שיתנו ריח טוב כלבנון" (ברכות מג, ב). יצא לכם פעם להריח ממרחק את ניחוחו של יער ארזים? אהה! תענוג של ממש! לשאוף את ניחוח הארזים הנישא על גבי הרוח!

אז כשאתה רואה קבוצה של בני ישיבה ההולכים ברחוב בדרכם לבית המדרש, אתה חושב: "אה! איזה ריח נפלא". נכון שהם לא מתבשמים. פרחים דוקא כן - לפרחים יש ריח נעים; הם מקפידים לשים בושם ו'אפטרישיב', אבל ריחם נדמה באפך כריחו של הבושם. אתה צריך לסתום את האף כשהם חולפים על ירך ברחוב. "בְּנֵי הַבְּעִינִיּוֹ נִמְאָס" - מה שמבוזה בעיני ה' - מאוס בעיניך. אתה לא מסוגל לסבול את זה! הקב"ה רוצה שנרגיש את צחנתם של החוטאים.

קבלת ראש התורה

מי שאינו מורגל בדברים מעין אלו, יתקשה לחשוב על פי הקווים הללו. אבל זה הפירוש של קבלת התורה - יהודי מחוייב להרגיש שהקב"ה העניק לו הכל, כולל את ראשו, ולכן הוא מקבל באהבה וברצון את ראש התורה, במקום הראש שלו. זהו עיקרה של התורה, ללמד אותנו כיצד לחשוב בדרך החשיבה של השי"ת. קניית ראש של תורה - היא היא החלק הנשגב והחשוב ביותר של עבודת ה' יתברך.

שבת שלום ומבורך!